

สหกรณ์ ในความหมายของกฎหมาย

ปรเสถร์ อินทรนุมน

ประชากรของขบวนการสหกรณ์มักได้รับการอบรมและกล่าวถึงอุดมการณ์สหกรณ์กันเป็นอย่างดี แต่จะนำมาใช้ในการดำเนินวิถีชีวิตกันครบถ้วนหรือไม่ยังไม่แนใจนัก แต่เมื่อใดที่สมาชิกสหกรณ์ได้รับเลือกให้เป็นกรรมการดำเนินการ มักถูกครอบงำด้วยความคิดที่จะยอมให้กฎ ข้อบังคับ และระเบียบมาอยู่เหนือความเป็นมนุษย์ [Human being] จนทำให้การบริหารสหกรณ์หลายแห่งไม่สามารถบรรลุอุดมการณ์ของสหกรณ์ได้

ในความมุ่งหมายของกฎหมายนับแต่มีพระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๔๗๑ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๑๑ จนมาถึงพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสหกรณ์ในเชิงอุดมการณ์ไว้ว่า **“เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิกโดยวิธีช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน”** ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๔ ในเรื่องของความหมายสหกรณ์ และ มาตรา ๓๕ ซึ่งเป็นบทบังคับว่าทุกสหกรณ์ต้องมีวัตถุประสงค์ดังกล่าว ซึ่งความข้อนี้เป็นหัวใจหลักของกฎหมายสหกรณ์ เพราะหากผู้ใดที่คิดจะมีกิจการร่วมกันตามประเภทของสหกรณ์ที่ขอจดทะเบียน บุคคลกลุ่มนั้นต้องเน้นที่ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิกเท่านั้น แต่ปรากฏว่าบรรดาคณะกรรมการดำเนินการส่วนใหญ่มุ่งมองและให้ความสำคัญไปที่ความเจริญรุ่งเรืองของตัวสหกรณ์มากกว่าตัวสมาชิก ดังจะเห็นได้จากการจัดหาที่ดินและก่อสร้างอาคารสำนักงานสหกรณ์ให้ใหญ่โตเกินจำเป็นมากกว่าการพัฒนาชีวิตสมาชิกตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก^๑

ในประการต่อมา กฎหมายกำหนดวิธีการที่จะดำเนินกิจการร่วมกันนั้น ต้องดำเนินการโดยการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังนั้นเมื่อสมาชิกส่วนหนึ่งช่วยเหลือตนเองไม่ได้ คำถามจึงอยู่ที่ว่า คณะกรรมการดำเนินการช่วยเหลือสมาชิกนั้นแล้วหรือไม่ หรือนิยมที่จะผลักไล่ส่งสมาชิกให้ออกไปจากสหกรณ์เพียงเพราะเหตุที่สมาชิกผู้นั้นประสบอุบัติเหตุทางเศรษฐกิจจนกลายเป็นผู้ขาดวินัยทางการเงิน โดยคณะกรรมการดำเนินการพร้อมใจกัน ไม่เคยคิดที่จะช่วยเหลือให้สมาชิกเหล่านั้นพ้นจากวงเวียนแห่งความไร้วินัยในชีวิตให้กลับมาเป็นประชากรที่ดีของสหกรณ์เลยแม้แต่น้อย ทั้งที่ความจริงแล้วสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้สมาชิกประสบปัญหาทางเศรษฐกิจนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นเพราะคณะกรรมการดำเนินการนั่นเองที่มองเห็น

แต่ความเติบโตรุ่งเรืองของสหกรณ์แล้วขยายวงเงินกู้ให้แก่สมาชิก จนทำให้สมาชิกสหกรณ์หลงใช้ชีวิตด้วยความประมาทปราศจากความระมัดระวังไตร่ตรองอย่างพอเพียงไม่ หรือกรรมการดำเนินการท่านใดจะได้แย้งว่าไม่จริง

ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นนักกฎหมาย ผู้เขียนเห็นว่าการที่กฎหมายกำหนดให้มีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เป็นผู้ดำเนินกิจการสหกรณ์^๒ ต้องเข้าใจในประการหนึ่งว่า ในกรณีปกติ คณะกรรมการดำเนินการไปตามปกติเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องเรียบร้อยว่าการดำเนินการต่างๆ ของสหกรณ์นั้นต้องเป็นไปตามระเบียบ ข้อบังคับ ทุกประการหรือไม่ แต่ในบางกรณีที่ไม่ปกติ ระเบียบและข้อบังคับ อาจไม่ตอบสนองต่อการบริหารจัดการสหกรณ์ให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ จำเป็นต้องให้คณะกรรมการดำเนินการตัดสินใจเป็นพิเศษซึ่งอาจยกเว้นข้อบังคับหรือระเบียบบางข้อ แต่การจะพิจารณายกเว้นได้นั้น ต้องคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นด้วยความรับผิดชอบและมีความสำคัญต่ออุดมการณ์ของการจัดตั้งและดำเนินกิจการสหกรณ์ด้วย เพื่อให้สมาชิกอยู่ได้และสหกรณ์ไม่เสียหายเพราะนั่นคือการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามความหมายของการจัดตั้งสหกรณ์มิใช่หรือ

ในอีกประเด็นหนึ่ง การบริหารจัดการสหกรณ์นั้นต้องเอา **“สมาชิก”** เป็นศูนย์กลางของการบริหาร มิใช่เอาสหกรณ์มาเป็นตัวตั้ง มุ่งเน้นสร้างกำไรมาแบ่งปันกันซึ่งผิดพระราชปราชญ์ของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระราชดำริความตอนหนึ่งว่า **“...สหกรณ์ตั้งขึ้นเพื่อยังค้ำจำริญให้เกิดแก่หมู่ด้วยวิธีรวมกำลังกันบำรุงตนเองแลประหยัดการใช้จ่าย แต่ที่พอควร มิใช่ตั้งขึ้นเพื่อจะหากำไรมาแจกในสมาชิคนั้น ...”**^๓ “ความตอนนี้เป็นพื้นฐานแห่งการก่อตั้งสหกรณ์ในสยามประเทศ ซึ่งเมื่อผู้เขียนได้มีโอกาสศึกษาวิฤตเสมเบเกอร์ ล้วนแต่เป็นเรื่องการมุ่งเน้น

๑ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๓๓
๒ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๖ (๓)
๓ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๕๑
๔ พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๕๔
๕ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๔๖
๖ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๖๓

สาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้สมาชิกประสบปัญหาทางเศรษฐกิจนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นเพราะคณะกรรมการดำเนินการนั้นเองที่มองเห็นแต่ความเติบโตรุ่งเรืองของสหกรณ์แล้วขยายวงเงินกู้ยืมแก่สมาชิก จนทำให้สมาชิกสหกรณ์หลงใช้ชีวิตด้วยความประมาทปราศจากความระมัดระวังใต้อารมณ์ของอย่างพอเพียงไม่ หรือกรรมการดำเนินการท่านใดจะโต้แย้งว่าไม่จริง

การประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

ทำธุรกิจเพื่อกำไรมหาศาลทั้งสิ้น หากได้อยู่บนพื้นฐานเช่นเดียวกับสหกรณ์ไม่ และหากสหกรณ์ยังเดินในแนวทางที่ผิดเพี้ยนจากหลักการดังกล่าวข้างต้น ไปมุ่งเน้นประโยชน์ทางธุรกิจกับความมั่งคั่งของสหกรณ์สักวันหนึ่งสมาชิกสหกรณ์ของเราคงต้องพบจุดจบแบบเดียวกับวิกฤตการณ์ดังกล่าว

ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นความคิดทางกฎหมายที่นักสหกรณ์ผู้ศรัทธาในอุดมการณ์ต้องศึกษาให้ลึกซึ้งว่า สหกรณ์ควรจะดำเนินการอย่างไร ลำดับความสำคัญก้าวหน้าเป็นขั้นเป็นตอนของสหกรณ์ที่ควรจะเป็น เช่น ตั้งแต่เริ่มจัดตั้งสหกรณ์เพื่อดำเนินกิจการ การผลิต การค้า การบริการ และอุตสาหกรรมเพื่อประโยชน์ของสมาชิก แล้วจึงตามด้วยการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกและครอบครัว ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก รับฝากเงินออมทรัพย์ ให้อู่ ให้สินเชื่อ ให้ยืม ให้เช่า ให้เช่าซื้อ โอน รับจ้างหรือรับจําหน่ายซึ่งทรัพย์สินแก่สมาชิกหรือของสมาชิก จัดให้ได้มาซื้อ ออกรวมสิทธิ์หรือทรัพย์สินให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงิน หรือดำเนินการอย่างอื่นบรรดาที่เกี่ยวกับหรือเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์^๕ มาเป็นลำดับ นอกจากนั้นยังกำหนดวิธีดำเนินการ

ในหลักการไว้ว่า ให้สหกรณ์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการขายหรือแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรที่สมาชิกผลิตขึ้น พิจารณาซื้อหรือรวบรวมผลผลิตจากสมาชิกก่อนผู้อื่น^๖ จึงเห็นได้ว่าสหกรณ์นั้นสามารถดำเนินการกิจการได้มากมายทำให้เกิดเกือบทุกประเภทเพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ แต่อย่างไรก็ควรเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของประเภทสหกรณ์ด้วย มิใช่ดำเนินการในทุกเรื่องทั้งที่สหกรณ์ไม่มีความพร้อมและความสามารถ เพราะนอกจากจะไม่เกิดประโยชน์แก่สหกรณ์ ยังอาจนำมาซึ่งความเสียหายแก่สหกรณ์ได้เช่นกัน หรือกรณีสิทธิประโยชน์ทั้งหลายทั้งปวงของสหกรณ์ที่ได้รับการอุดหนุนจากรัฐบัญญัติไว้ในกฎหมายทั้งสิ้น แต่น่าเสียดายที่สมาชิกสหกรณ์ทั้งหลายยังไม่เข้าใจและมองไม่เห็น ทั่วๆ ที่พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๕๒ บัญญัติไว้ให้ทั้งหมดแล้ว ซึ่งหากมีโอกาส ผู้เขียนจะนำเสนอเป็นบทความในวารสาร “คนสหกรณ์” นี้ ต่อไป

